

**OSMANLIDA CELPNAME
UYGULAMASI
(İmamzade Ahmed Örneği)**

Ferdi MENTEŞ



AKADEMİSYEN
KİTABEVİ

© Copyright 2018

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademişyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-258-177-3

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Kitap Adı

Osmanlıda Celpname Uygulaması
(İmamzade Ahmed Örneği)

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Akademişyen Dizgi Ünitesi

Yazar

Ferdi Mentеш

Yayıncı Sertifika No

25465

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

DOI

10.37609/akya.1841

GENEL DAĞITIM

Akademişyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

İslam Hukuku, diğer İslami İlimler gibi zaman içerisinde gelişme göstererek bu günkü konumuna ulaşmıştır. Fıkıhın doğuşundan sonra tedvin başlamış, usul kitapları ve fetva kitapları yazılmıştır. Gün geçtikçe hukukun çok farklı dallarında eserler ortaya konmuştur. Fıkıh kitaplarında konular bölüm, bab ve fasıllara ayrılarak konuların hem kolayca anlaşılması sağlanmış hem de bir sistematige ulaşılarak mahkemelerde hâkimlerin işlerini daha kolay yapmalarına imkân sağlanmıştır.

İslam âlimlerinin ortaya koymuş oldukları bu miras bizler için her zaman müracaat mercii olmuş, olmaya da devam edecektir. Kültürel ve ilmi mirasın nesilden nesile aktarılmasının toplumların ilerlemesinin temel şartlarından biri olduğu aşikârdır. Eskiye öğrenmek, onun üzerine yeni şeyler katmakla bu ilerleme devam eder. Değişen yeni şartlarda bu ilmi mirasın aktarılmasında tahkik çalışmalarının oynadığı rol önemlidir. Kütüphanelerde İslam âlimlerinin kaleme aldığı, gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen binlerce el yazması eserin bulunması tahkik çalışmalarının bu önemini ifade etmek için yeterlidir. Ayrıca, günümüzde bilginin var olması kadar bilgiye ulaşmanın kolaylığı da önemli hale gelmiştir. Yapılan tahkik çalışmalarının bilgiye kısa zamanda kolayca ulaşılması imkânını sunması da bu işin değerini ortaya koyan diğer bir faktördür.

Yargılama Hukuku alanında mahkemeler tarafından davalılara gönderilen celpnameler hukukun işlerliği ve adaletin tesisi bakımından önemli bir yere sahiptir. Özellikle de, açılan davalarla bir ilgisi varmış gibi görünen ancak hakikatte duruşmalarda hazır bulunmalarının mahkemenin vereceği karara olumlu ya da olumsuz herhangi bir etkisinin olmayacağı üçüncü şahısların gereksiz yere mahkemelerde meşgul edilmemeleri dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Tahminimize göre, miladi 1675-1750 yılları arasında yaşamış olan İmamzâde Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Eyyûbî o günün

ihtiyacına göre, mahkemelerde davacı ve davalılar dışında kalan ancak bir şekilde de davayla ilgisi olan veya ilgisi varmış gibi görünen üçüncü şahısların hangi durumlarda duruşmalara katılması gerektiğini ihtiva eden ve muteber nakillerden oluşan bir risale yazmıştır. Eserin asıl yazılış amacı, mahkemede bir dava açıldığı zaman duruşmaya katılması için kimlere davetiye gönderileceğinin tespit edilmesini kolaylaştırarak görevlerini yapma konusunda hâkimlere yardımcı olmaktır. Nitekim müellif mukaddimede, yüksek mahkemelerde görev aldığını, eserini derin araştırma yaparak derlediğini, şeyhülislam'a eserini arz ettiğini, onun onayını aldıktan sonra derlediği bu eserin yazımına başladığını anlatmaktadır. Müellifin, eserin adını "ezberlenmesi, korunması vacip olan" anlamına gelen "*Vâcibu'l-Hifz*" diye adlandırması, esere verdiği önemi göstermektedir. Yine, Ankara Mili Kütüphanesi'nde 4586/2 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan ve bizim tahkikte kullandığımız 4 nüshadan biri olan ve ب rumuzunu verdiğimiz nüshanın sonunda yapılan şu açıklama eserin kıymetini anlatan bir diğer ifadedir: "Bu mecmua bana arz edildi, araştırdım, bunun fıkıh kitaplarına uyma ve görüşlerin en sahihini alarak meseleleri açıklama yönünden olayları câmi' ve inci gibi muntazam buldum." Ayrıca, ح nüshasının istinsah kaydında bu kopyanın 15 Zilhicce 1243 yılında, geçmişte Askeri Şer'î davalara bakan Halep Kadısı Âşir Efendizâde Muhammed Bahâuddîn tarafından yazıldığı bilgisi, bu eserin önemini ortaya koyan diğer bir örnektir. Tüm bu örnekler göz önüne alındığında bu eserin bir el kitabı olarak mahkemelerde kullanılması için kaleme alındığını söyleyebiliriz.

Özetle ifade etmek gerekirse, yapmış olduğumuz bu çalışma, Hanefi mezhebi kaynaklarına dayanılarak yazılmış olup mahkemelerde davacı ve davalı dışındaki üçüncü şahısların hangi durumlarda duruşmalara katılmaları gerektiği konusunu ele alan, İmamzâde Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Eyyûbî'nin *Vâcibu'l-Hifz* adlı risalesinin tahkik, tercüme ve değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

Çalışmamız dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm giriş, eserin konusu ve kapsamı, amacı, araştırmada izlenen metot ve teknikler hakkındadır. İkinci bölümde müellif İmamzâde'nin hayatı, eserin adı ve müellife aidiyeti, nüshaların tanıtımı ve tahkikte izlenen metot, eserde atıf yapılan kaynak kitaplar ve kullanılan

rumuzlar anlatılmıştır. Üçüncü bölümde eserin tahkikli metni yer almaktadır. Dördüncü bölümde metnin tercümesi yapılmıştır. Ardından, değerlendirme ve sonuç yer almaktadır.

Çalışmalarım esnasında, gereken ilgi, kolaylık ve yardımlarını esirgemeyerek bana rehberlik eden Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim Üyesi, değerli hocam Prof. Dr. Nasi ASLAN'a, Dr. Öğretim üyesi Mustafa HAYTA ve Arş. Gör. Ömer KORKMAZ'a şükranlarımı sunuyorum. Özellikle de çalışmalarım esnasında elinden gelen hiçbir fedakârlığı esirgemeyerek bana destek olan eşim ve kızlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Ferdi MENTEŞ

KISALTMALAR

- b. : ibn/ođlu
bk. : bakınız
c. : cilt
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi/Türkiye Diyanet
Vakfı İslam Ansiklopedisi
h. : hierî
nşr. : neşreden
s. : sayfa
thk. : tahkik eden
trc. : tercüme eden
ts. : tarihsiz
yy. : yayın yeri yok

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. Eserin Konusu ve Kapsamı.....	1
2. Eserin Yazım Amacı.....	1
3. Araştırmada İzlenen Metot ve Teknikler.....	2

BÖLÜM 1

İMAMZÂDE’NİN HAYATI VE NÜSHALARIN TANITIMI ...3

1.1. İmamzâde’nin Hayatı.....	3
1.2. Eserin Adı ve Müellife Aidiyeti.....	4
1.3. Nüshaların Tanıtımı ve Tahkikte İzlenen Metot.....	5
1.3.1. Tahkikte Esas Alınan Nüshalar.....	5
1.3.1.1. Esad Efendi 1026 Nüshası (İ).....	5
1.3.1.2. Ankara Milli Kütüphane Nüshası (↔).....	6
1.3.1.3. Manisa İl Halk Kütüphanesi Nüshası (ج).....	7
1.3.1.4. Esad Efendi 916 Nüshası (ح).....	8
1.3.2. Tahkikte Esas Alınmayan Nüshalar.....	8
1.3.2.1. Çelebi Abdullah Nüshası.....	8
1.3.2.2. Esad Efendi 3537 Nüshası.....	8
1.3.2.3. Esad Efendi 3610 Nüshası.....	9
1.3.2.4. Hacı Mahmud Efendi Nüshası.....	9
1.3.2.5. Hasan Hüsnü Paşa Nüshası.....	9
1.3.2.6. Mehmed Nuri Efendi Nüshası.....	10
1.3.2.7. Manisa İl Halk Kütüphanesi Nüshası.....	10
1.3.3. Tahkikte İzlenen Metod.....	10
1.4. Eserde Atıf Yapılan Kitaplar.....	13
1.5. Eserde Kullanılan Rumuzlar.....	20

BÖLÜM 2

VÂCİBU’L-HIFZ’IN TAHKİKLİ METNİ.....23

2.1. Tahkikli Metin.....	23
--------------------------	----

BÖLÜM 3

VÂCİBU'L-HIFZ'IN TERCÜMESİ.....	93
3.1. Metnin Tercümesi	93
3.1.1. Nikahla İlgili Hükümler	94
3.1.2. Suç ve Cezalarla İlgili Hükümler	101
3.1.3. Alışveriş ve Benzeri Konularla İlgili Hükümler	106
3.1.4. İcâre, Gasp, Vekâlet ve Diğerleri İle İlgili Hükümler.....	118

BÖLÜM 4

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	135
4.1. Değerlendirme ve Sonuç.....	135
KAYNAKÇA.....	142
EKLER.....	146
ÖZGEÇMİŞ.....	151